

valójában az App. H. 1266 könyvtári jelzetnek felel meg, az előbbi egy más, eredetileg ugyan szintén Apponyi Sándor könyvtárába, de nem a magyar vonatkozású, világhírű Hungarica gyűjteménybe tartozó művet jelöl. A csak a megadott jelzet alapján kért forrásmű kézbevételekor alapos meglepetés érheti a kutatót.

A Személynévmutatóban az utalások nem mindig következetesek, a megadott névváltozatokról nem mindig van utaló a megfelelő betűnél. pl. Szkander bég számos névvariánsának egyike sem kapott utalót.

Mindez annál is szembetűnőbb, mert rendkívül pontos az angol névmutató utalásrendszeré éppúgy, mint a földrajzi névmutatóé.

S végezetül egy valóban szinte „kötekedés”-számba vehető ízlésbeli kérdés, a hasonmás és a magyar fordítás helye a kötetben belül akár felcserélhető is lenne.

Mindez mit sem von le a Zrínyi-Könyvtár II. kötetének értékeiből, az *Angol életrajz* tartalmában és külső megjelenésében egyaránt méltó követője a sorozat I. kötetének.

Héjjas Eszter

MAGYAR SAJTÓBIBLIOGRÁFIA 1705–1849. I–II.

Osszeállította V. Busa Margit. Bp. 1986. OSZK I–II. 1137 l.

Régóta kívánatos alapvető kézikönyv jelent meg a hosszúnevű Történelmi és kulturális emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása c. kutatási program támogatásával. Olyan alapmű ez, mely nélkül az 1849 előtti korszakra vonatkozó irodalmi, történelmi kutatás egyre nehezebben képzelhető el, hiszen a kutatás fontos forrása, az egykorú sajtó évfolyamai, számai sokszor igen körülményesen hozzáférhetőek. Vannak ugyan régebbi összeállítások a magyarországi sajtóról (elsősorban Szalády Antal munkája, *A magyar hírlap-irodalom statisztikája 1780–1880-ig*. Bp. 1884. és Kereszty Istváné, *A magyar és a magyarországi időszaki sajtó időrendi áttekintése 1705–1867*. Bp. 1916.) kisebb és kevésbé feltárt anyaggal, ezek azonban mégsem nélkülözhetők teljesen: nemcsak azért, mert nagyobb időhatáron belül regisztrálják a kor sajtóját, hanem mert tartalmazzák a horvát és szláv periodikákat is, melyeket — számunkra érthetetlen módon — az új bibliográfia mellőzött, noha kivált az 1848 körüli magyar eseményekre vonatkozóan nagy a forrásértékük, és nehezen vagy egyáltalán nem hozzáférhetőek a magyarországi könyvtárakban, bár a régi bibliográfiaik még létezőként ill. a könyvtári gyűjteményekben fellelhetőként regisztrálták őket. Mégis az új bibliográfia olyan minőségi különbséget képvisel a lelőhely-jegyzéke és mutatóinak gazdagsága révén, hogy műfaji szempontból is a legjobb, legkorszerűbb ilyenemű

munkának tarthatjuk.

Az 1982. év végével lezárt gyűjteményben csak a szűkebb értelemben vett hírlapok és folyóiratok adatai találhatóak, nem kerültek bele a folyóiratként nyilvántartott évkönyvek, sorozatok, röplapok vagy könyvek, továbbá a sokszorosítással kiadott vagy kéziratos, kéziratban maradt periodikumok (így pl. a reformkori diáklapok) sem, viszont az eddig egyetlen sajtóbibliográfia által sem regisztrált mellékletek (látkép, arckép, térkép, zenemű, felhívás, röplap stb., melynek nincs lapszámozása vagy nem a periodikumával folytatódólagos — mint ezt a bevezetésben olvashatjuk) külön címléírással szerepelnek, s miután alig akad könyvtár, ahol hiánytalanul megtalálhatók ezek a fontos sajtó- és kiadástörténeti dokumentumok, érthető, hogy külön lelőhely-jegyzék és névmutató készült hozzá. A főszöveg tartalmazza a lapokra vonatkozó legfontosabb adatokat (alcím, megjelenés helye, időszakossága, indulás, megszűnés, szüneteltetés időpontja, főszerkesztő, szerkesztő, kiadó, nyomdász, nyomda stb.), melyek a periodikumban megtalálhatók, míg a szakirodalomból vett, közvetett adatok, valamint a lapok egymásba olvadására, társlapok változására vonatkozó információk a megjegyzés rovatba kerültek. A kutatók feltehetően a lelőhely-jegyzék miatt fogják leggyakrabban kézbevenni a kötetet, hiszen gyakori eset, mikor éppen a keresett évfolyam vagy lapszám hiány-

zik még a nagyobb könyvtárakból is, így a bibliográfia révén sok utánjárás megtekinthető. Már a kötet bevezetése is jelzi, hogy a gyűjtés lezárása óta a könyvtárak állománya változott, nemcsak bővült, hanem a regisztrálthoz viszonyított csökkenést is többször tapasztaltak. De a kutató nemcsak ezt tapasztalhatja, hanem azt is, hogy a könyvtári katalógusok nem mindig tükrözik a valóságos állományt, sőt a bibliográfia lelöhely-jegyzékében feltüntetett adatokat sem. Például a külön táblázatban is kiemelt 1848/49-es lapok esetében, ha csak az ismertebbeket az OSZK gyűjteményében átlapozzuk, kisebb meglepődéssel állapíthatjuk meg, hogy a *Hazai Tudósítások* teljesnek feltüntetett 1848-as évfolyamából hiányzik a márc. 29–30. szám; a *Közársasági Lapok* ugyancsak teljesnek feltüntetett 1–12. számából hiányzik az 5. és a 7–10. szám; a *Nép-elem* szintén „teljes” 1848. évfolyamában nem található az 1–3. és az 5–14. szám, de még a viszonylag sok könyvtárban fellelhető *Pesti Hírlap* 1849. évfolyamából is hiányzik a jún. 29. és a júl. 7. szám, melyek megtalálhatók a Parlamenti Könyvtár példányában, ahol viszont a szintén teljesnek feltüntetett évfolyamból más számok hiányoznak. Hasonló elbizonytalanító eredményre jutunk, ha találmra más lapok más évfolyamait ellenőrizzük. Pl. az Eötvös Könyvtár teljesnek jelzett anyagából a katalógus szerint is a *Jelenkor* 1832/35-ös teljes évfolyamai valójában csak szórványosak. Persze ilyen hatalmas adatmennyiség esetében óhatatlanul kell bizonyos hibaszázalékkal számolnunk, de a Széchényi Könyvtárból vett példák esetében inkább arról lehet szó, hogy a bibliográfia adataival egyező könyvtári nyilvántartások pontatlanok, s még olyankor sem teljes az évfolyam (mint pl. a *Pesti*

Hírlap esetében), amikor mikrofilmre véve — elvileg — a hiányokat más könyvtárak anyagából pótolták.

A cím- és lelöhely-jegyzéket a sajtótörténeti szakirodalom egészíti ki. Ez is teljesebb minden eddigi hasonló jellegű bibliográfiánál; az egykorú sajtó híreitől, bírálataitól a napjainkig megjelent tanulmányok regisztrálásáig terjed. Egy-két ponton lehetne csak kiegészíteni ill. korrigálni. Így pl. a *Pesti Divatlapra* vonatkozó irodalomba oda kívánczik Vahot Imre *Emlékiratainak* említése is vagy a *Március Tizenötödikével* kapcsolatban található Nosz Gusztáv-cikk, a *Március 15-ike és Petőfi Sándor* (Székely-Udvarhely, 1899. 13–14. sz.) nem a lappal, hanem a történelmi eseménnyel foglalkozik. Dehát az ilyenfajta kifogások száma az értékes adatmennyiséghez viszonyítva elenyésző.

Egy ilyen terjedelmes és adatgazdag bibliográfia használhatóságát az adatközlés pusztá tényén és megbízhatóságán túl a mutatók rendszere határozza meg. Ez a mű ebből a szempontból is mintaszerű. Közli a hírlapok és folyóiratok megjelenési éve, helye, nyelve szerinti mutatókat, a szerkesztők és kiadók, nyomdászok és nyomdák mutatóját, s ami egészen új, az a melléletek címjegyzéke, lelöhely-jegyzéke és illusztrátorainak, zeneszerzőinek, nyomdászainak és nyomdáinak mutatója. A kötetet egy személynévmutató zárja.

Kár, hogy ezt a kiadványt (akárcsak az OSZK kéziratkatalógusait) papírkötésben jelentették meg, hiszen egy ilyen hosszabb időre és tartós használatra szánt mű esetében, mint a lexikonoknál is, magától értetődő kellene legyen az igénybevételnek jobban ellenálló külső borító.

Szabó G. Zoltán